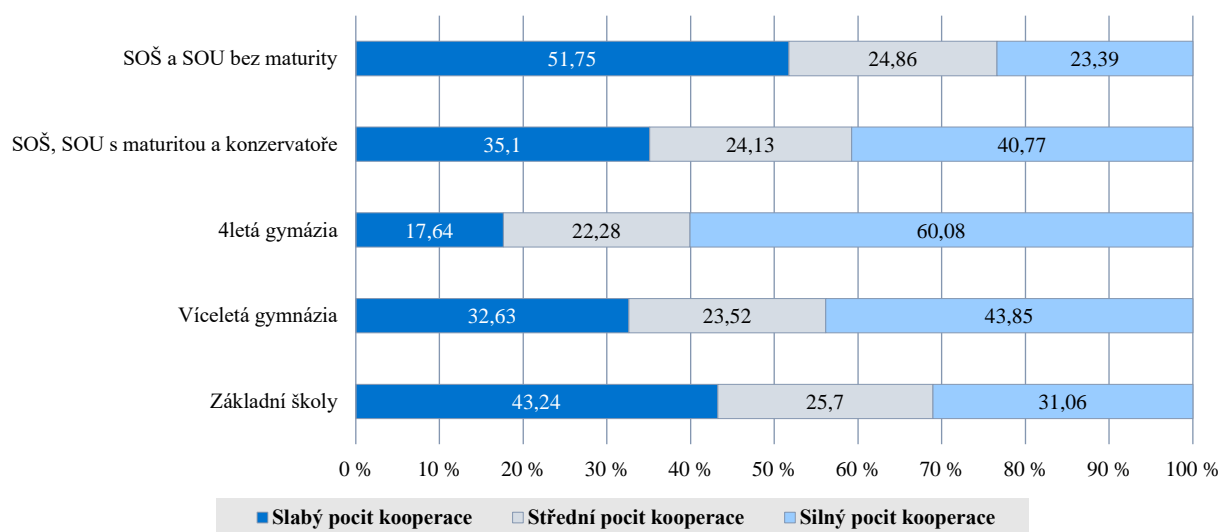

Z obou grafů je, vyjma obecně vyššího skóre ze čtenářské gramotnosti u žáků s vyšším průměrným SES, zřejmý propad skóre žáků s různým průměrným SES při vystavení intenzivní šikaně.⁶ Bez ohledu na typ nekonformní situace, které je žák vystaven, a jeho SES, žáci, kteří pociťují šikanu intenzivně, dosahují v testu gramotnosti nižšího skóre než žáci, kteří se se šikanou setkávají jen výjimečně. V případě pasivní či slovní šikany jsou rozdíly menší, avšak statisticky významné nebo stojí na hranici významnosti, v případě aktivního vyhrožování či již fyzického útlaku jsou rozdíly skóre čtenářské gramotnosti statisticky významné a mohou, i při započítání chybovosti, dosahovat až 50bodového poklesu. Z pohledu čtenářské gramotnosti je nejzhoršující situací vyhrožování ze strany ostatních žáků, jež zjevně způsobuje trýznivý psychický nátlak, který se podepisuje na úspěchu žáka v testech gramotnosti. Potenciální negativní efekt vystavení intenzivní šikaně se přitom opakuje napříč různými skupinami SES žáků a dle analogické analýzy, jejíž výsledky nejsou graficky prezentovány, i různými školami dle průměrného školního SES. Zde dochází k nárůstu chybovosti zejména u škol s vyšším SES pro malý počet případů intenzivní šikany, řada nekonformních situací je ovšem i tak statisticky významná co do propadu skóre žáka, jenž je takovým situacím pravidelně vystaven. Je nutné zdůraznit, že vystavení šikaně nemusí ovlivňovat přímo gramotnostní skóre daného žáka (a tím se přímo projevit v analýzách netestujících interakční efekty), ale může především negativně ovlivňovat well-being žáka, jeho soustředěnost, pozornost, psychickou pohodu apod. Pokud je toto podpořeno dalšími problémy pocházejícími např. z rodinného prostředí, může docházet k velmi významnému propadu v gramotnostní úrovni šikanovaného žáka.

V oblasti well-being žáků a jejich obecného pozitivního psychického nastavení může hrát důležitou roli pocit vnímané kooperace mezi spolužáky. Z grafu 21 vyplývá, že až polovina žáků nematuritních oborů SOŠ a SOU (52 %) a téměř polovina žáků základních škol (43 %) vnímá jen slabý pocit kooperace mezi žáky. Naopak pouze necelých 18 % žáků čtyřletých gymnázií vnímá slabý pocit kooperace. Pociťování kooperativního prostředí na škole (ve smyslu pozitivní kooperace při řešení problémů, participaci na školních aktivitách apod., nikoli spolupráce při podvádění při písemných testech) je přitom potenciálně silný prediktor úspěchu žáků v testech gramotnosti. Žáci, kteří kooperují, si mohou pomáhat i při vzájemném doučování a vysvětlování složitějšího učiva. Prostředí s velmi rozvinutou kooperací je také zpravidla prosto negativních jevů typu šikany, podvádění, rušení ve třídě apod. Nebo je jimi ovlivněno ve výrazně nižší míře.

GRAF 21 | Distribuce skupin žáků dle míry pociťované kooperace mezi žáky a druhu školy

Zdroj: PISA 2018

Míra kooperace bývá často spojována se SES žáků či škol. Graf 22 ukazuje, že celkové skóre čtenářské gramotnosti lineárně stoupá se SES žáka, ale i v rámci jednotlivých SES skupin žáků lze pozorovat statisticky významnou variaci. Zejména v případě srovnání žáků se slabým a naopak silným pocitem kooperace existuje statisticky významný rozdíl ve skóre. Kooperace může podporovat zisk lepšího skóre ze čtenářské gramotnosti bez ohledu na SES žáka. V případě sledování SES školy, prezentovaném v grafu 23, je patrná závislost vztahu právě na průměrném SES školy. Vnímaný pocit kooperace a jeho potenciální pozitivní efekt na skóre čtenářské gramotnosti je tak nezávislý na individuálním SES žáka, ale závislý na průměrném SES školy. Pokud nebudeme srovnávat kooperativní prostředí napříč školami s různým SES, v rámci socioekonomického charakteru dané školy je přínosné podněcovat kooperaci mezi jednotlivými žáky pocházejícími z různého socioekonomického prostředí.

⁶ Za pravidelné vystavení šikaně je považována četnost několikrát do měsíce či několikrát do týdne. Za výjimečné vystavení šikaně pak četnost několikrát do roka či vůbec.